ULUSLARARASI DENİZ VE SAHİL KÜLTÜRÜ ARAŞTIRMALARI VE KÜLTÜREL EKOLOJİK HAREKETLER

Nebi ÖZDEMİR*

Giriş:

Yaşam ve kültür etkileşimler ürünü, bütünü, aracı ve kaynağıdır. İnsanın doğa ile etkileşimleri ise ilk dönemlerden beri yaşamı, kültürü, bireyi ve toplumu biçimlendirmiş ve biçimlendirmeye de devam etmektedir. İnsan ve doğa etkileşimi kültürel genetik kodları, kültürel genetik kodlar birey ve toplumu şekillendirmiştir. Yaşam su ile toprağın, denizle karanın buluşması, etkileşmesi ve bütünleşmesiyle ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Yaşam gibi kültür ve medeniyet de öncelikle su ile toprağın buluştuğu yerlerde başlamış, gelişmiş ve zenginleşmiştir. Yaşam ve kültür denizle karanın birleştiği yerlerde değişmiş ve dönüşmüştür. Bilhassa nehirlerin denizle buluştuğu yerler doğal yaşam gibi kültür açısından da oldukça zengindir. Gelişmiş kültürler denizle karanın etkileşmesinin ürünü, bütünü ve kaynağı olarak kabul edilebilirler. Kültür değişmeleri öncelikle etkileşimin en yoğun yaşandığı bölgeler olan kıyı yerleşimlerinde ortaya çıkmıştır. Liman kentleri kültürel etkileşimin dolayısıyla değişim ve dönüşümün yaşandığı hoşgörülü, renkli ve yaratıcı yerleşim yerleridir.

Deniz folkloru, genel folklor araştırmalarının en verimli ve etkili alanlarından birini oluşturmaktadır. Sahillerde, ada ve yarımadalarda zengin deniz folklorunun yaratıldığı görülür. Denizi yurt olarak benimseyen veya vatanlaştıran toplumlar deniz ve kıyı folkloru veya kültürü açısından oldukça gelişmiştir. Deniz folkloru denizle ilgili bilgi ve deneyim belleğinden meydana gelmektedir. Denizi konu alan halk anlatıları (mit, efsane, masal vb.) ve diğer sözlü edebiyat ürünleri, inanış ve uygulamalar, gelenekler, maddi kültür ürünleri, müzik ve danslar, geleneksel tiyatro vb. bu kapsamda değerlendirilebilir. "Deniz kızları, deniz perileri, deniz canavarları, ruh gemileri, deniz cadıları, kaybolan kıtalar veya adalar, deniz güçleri, tabular ve tılsımlar" denizle ilgili anlatı, inanış ve uygulamalara örnektir. Yine "denizci argosu, denizci iletişimi, denizin ve gemiciliğin dil üzerindeki etkileri ve denizci mizahı" deniz kültürünü oluşturan araştırma alanlarından bazılarıdır.

* Prof. Dr. - Hacettepe Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Halkbilimi Bölümü, Ankara - TÜRKİYE nozdemir@hacettepe.edu.tr (ORCID: 0000-0002-4881-5503)

Deniz folkloru kapsamına "denizci şarkıları, müziği, eğlenceleri, kutlamaları ve dansları" gibi gösteri ve eğlenceler de dahil edilmektedir. "Deniz ve kıyı coğrafyası adları, hava tahminleri, yön tayini, gemi yapım teknikleri, balık avlama araç ve metotları" gibi denizle ilgili deneyimlerin ürünü bilgi belleği de bu alanın önemli araştırma konuları arasındadır. Coğrafi keşifler ve deniz seyahatları, deniz seyyahları, deniz kahramanları, kaptan anlatıları, deniz kazaları, deniz savaşları, korsanlık ve korsanlar, mürettebat, kaşifler, batıklar, su altı defineciliği, gemi isyanları, deniz fenerleri, gemici barınakları ve barakaları" gibi farklı konular da deniz folkloru kapsamında çözümlenmektedir. Gemicilik, gemi bölümleri ve tipleri, teknik terimler, gemicilikle ilgili araç ve gereçler, marinalar, limanlar, koylar, turlar, seferler, gemi gelenek görenek ve uygulamaları ile gemi görgü kuralları" gibi konular deniz kültürü araştırmalarının zenginliğini ve çeşitliliğini ortaya koymaktadır (Deniz kültürü ve yaşamı için bkz. Gürdeniz, 2022).

Deniz folkloru temelli başlayan kültürel alan özellikle kıyı yaşamındaki gelişmelere paralel olarak yeni yaratmalarla deniz ve sahil kültürü adlı zengin bir alana dönüşmüştür. Bugün farklı türden yaratıcıların ve aktörlerin katkılarıyla deniz ve sahil/kıyı kültürü ve yaşamı kültür bilimi ve yönetimi kapsamında müstakil bir disiplinler arası alan haline gelmiştir. Bütün bu gelişmelere karşılık deniz ve sahil kültürü ile ilgili ulusal ve uluslararası bir bilimsel platformun veya bilim insanları birliğinin oluşturulmamış olması dikkat çekicidir. Bu bildirinin temel amacının uluslararası ve de ulusal deniz kültürü araştırmacıları bilimsel platformunun, birliğinin ve topluluğunun kurulmasının önceliğine özellikle vurgu yapılması ve gerekli çalışmaların başlatılması amaçlanmaktadır.

Deniz insanının temel aracı kayığı veya teknesidir. Bu nedenle sal, kayık ve tekne geleneksel halk zanaatlarından kabul edilmektedir. Söz konusu deniz araçları geleneksel bilgi ve deneyimlerden, araç ve gereçlerden yararlanan ahşap ustaları tarafından el yapımı olarak imal edilmiş ve edilmeye de devam etmektedir. El yapımı bu deniz araçlarının büyükleri de ustaların ürünüdür. Sadece gemibaş figürlerinin imgesel, anlamsal, işlevsel vb. farklı boyutlarının incelenmesi dahi bu araçlardaki sanatsal/estetik, tarihsel ve kültürel derinliğin ortaya konulması için yeterlidir. Nitekim gemilerin başında "oculus (göz), zoomorfik (aslan, at, balık, ejder, geyik, kartal, kurt, şahin vb.), antropomorfik (insan biçimliler), korno, kroşe, alem vd." tiplere yer verildiği belirlenmiştir (Beydiz, 2019). Her bölgenin hatta her ustanın farklı bir yapım tekniğinin var olduğu dikkate alındığında el yapımı deniz araçları alanındaki çeşitlilik ve zenginlik kolaylıkla tahmin edilebilecektir.

Diğer yandan deniz/ci tarzı, deniz/ci/lik sanatı ve zanaatı, denizci modası, denizci mizahı, deniz sporları, deniz müzeciliği, deniz festivalleri, gemi modelciliği, amatör denizcilik, deniz anıtları, sivil denizcilik işletmeciliği, deniz arkeolojisi, gemi portreciliği, deniz ressamlığı, deniz ve

sahil edebiyatı, deniz mirası, deniz ve sahil turizmi, deniz edebiyatı (roman, öykü, şiir, seyahat yazısı vb.), deniz filmleri, deniz resimleri, deniz fotoğrafları ve denizle ilgili heykeller, seramikler, müzik eserleri, televizyon dizileri ve programları, reklamlar, kültürel mekanlar, elektronik oyunlar, oyuncaklar, eğlenceler ve eğlence araçları, kutlamalar ve etkinlikler, yiyecek ve içecekler, giyim kuşam, mimari vb." (Gürdeniz, 2022) deniz ve kıyı kültürü araştırmalarının sanılandan daha geniş ve çok boyutlu olduğunu ortaya koymaktadır.

Kültürler üstü veya bileşkesi denizci veya gemici dili "lingua Franca"ya deniz ve sahil kültürü araştırmalarında kapsamında mutlaka değinilmelidir. Akdeniz deniz dili ve kültürünün ilk çıktığı ve geliştiği bölgelerin başında gelmektedir. Akdeniz'e kıyıdaş olanlar 11-19. asırlar arasında etkili olan Lingua Franca'yı yaratıp temel iletişim dili haline getirmişlerdir. Bu ortak iletişim dilinde Türkçe, İtalyanca, İspanyolca, Portekizce, Fransızca, Rumca vd. kökenli sözcükler bir arada yer kullanılmıştır (Gürdeniz, 2022: 50-53). Bu dil bölge ülkelerinin kültürlerini de etkilemiştir. Nitekim Türk deniz/cilik ve sahil kültüründe Venedik, Antik Ege, Ceneviz, İtalyan, İspanyol, Doğu Roma, Rum, Arap, Endülüs, Berberi vd. pek çok kökenden gelen unsurlar yer almaktadır. Akdeniz'e kıyı olan diğer ülkelerin deniz ve sahil kültürü de farklı uluslardan unsurlarla doludur. Dolayısıyla Akdeniz medeniyeti kıyıdaş ülke ve milletlerin yaratıcı etkileşimlerinin ürünü, bütünü ve kaynağıdır. Bu kapsamdaki ortaklıkların çeşitliliklerin bir sentezi, paylaşımların ve çatışmaların bir ürünü olduğu söylenebilir. Dolayısıyla bölgedeki dostluk ve barışın da söz konusu ortaklıkların eseri olduğu görülür. Bu nedenle uluslararası deniz ve kıyı kültürü araştırmacılarının merkezinin kültürel ekolojik hareketlerin (yavaş yemek ve kent gibi) de doğum yeri olan Akdeniz olarak kabul edilmesi akılcı olacaktır.

Ada insanı, toplumu, kimliği, kültürü ve yaşamı deniz ve kıyı kültürü araştırmalarının müstakil çözümleme alanı ve konuları olarak ele alınmaktadır. Nitekim bugün dünyada bu konularla ilgili olarak önemli çalışmaların ve projelerin gerçekleştirildiği gözlenmektedir. Adaların sürdürülebilirliğini esas alan bu tür çalışmalarda teknolojinin yanında insan, doğa ve kültürün bütüncül yaklaşım, yöntem, politika ve projeler kapsamında bütüncül olarak ele alınmasının yararlı ve akılcı olacağı burada öncelikle vurgulanmalıdır.

Balık ve balıkçılık deniz kültürü araştırmalarında önemli bir yere sahiptir. Türkiye gibi pek çok ülkede deniz kültürü araştırmaları balık ve balıkçılık temelli olarak başlatılmış ve geliştirilmiştir. Meslek folkloru kapsamında balıkçılık üzerine çok sayıda araştırma gerçekleştirilmiştir. Diğer yandan deniz ürünleri temelinde müstakil mutfak geleneklerinin yaratıldığı görülür. Temel besin kaynağı olarak deniz ve sahil ürünleri mutfak

geleneklerinin zenginleşmesini sağlamıştır. Diğer yandan deniz ve kıyı mutfakları etkileşimin en yoğun olduğu gastronomi alanlarından biridir. Türk mutfak geleneğinin deniz ve sahil ürünlerinden yapılmış oldukça lezzetli ön sıcak-soğuk, meze, salata ve ana yemekleri hatta tatlıları bulunmaktadır. Diğer yandan aynı denizin kıyılarında benzer mutfak geleneklerinin geliştirildiği görülür. Deniz ve kıyıların sofralarında yaratılan ortaklıklar ve dostluklar kültürün ve yaşamın bütün alanlarına yayılmıştır. Denizin ortaklıkları ile kıyıların özgünlükleri bu mutfak geleneklerini zengin ve çekici, insan ve toplumlarını da dingin ve barışsever hale getirmiştir.

Coğrafyalar veya mekanlar kültürle derinlik, özgünlük ve kimlik kazanarak vatana dönüşürler. Mekanlar insanları, insanlar mekanları yaratmıştır. Mekan ve coğrafya olarak karalar gibi denizler de insanları, toplumları ve kültürleri biçimlendirmiş ve biçimelendirmeye de devam etmektedir. Deniz ve sahiller kültürle vatan haline getirilmiştir. Türklerin anavatanlarını Orhun, Yenisey, İrtiş, Baykal ve Balkaş gibi nehir ve göllerin kenarlarında kurmalarına ve kültürlerini geliştirmelerine, dağlardan yaylak olarak yararlanmalarına, göçlerini hep su kaynakları boyunca gerçekleştirmelerine, kent/yönetim merkezi (Beşbalık vb.) ve suda yaşayan canlı için balık sözcüğünü kullanmalarına (Bu sözcüklerin etimolojilerinin farklı düşünülmesi gerektiği de belirtilmiştir; Güllüdağ, 2015: 60) karşılık Türk tarihi ve kültürü araştırmacıları tarafından bu gerçek genellikle göz ardı edilip daha çok dağ, bozkır, çöl, ova gibi kara merkezli bir vatan algısı yaratılmıştır. Burada söz konusu algının veya bakış açısının değiştirilmesi gerektiği vurgulanmalıdır. Yine denizin veya suyun kent kültürü ve kimliğinin oluşumundaki etkilerine de bu kapsamda işaret edilmesi yararlı olacaktır. Sonuç olarak bugün Türkler, kültür tarihçi ve araştırmacılarının pek katkıları olmasa da "mavi bir vatana" sahip olduklarının bilincindedirler. Bu nedenle bu çalışmayla söz konusu eksikliğin giderilmesine katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

Deniz ve kıyı kültürü, kültürel ekolojik olarak farklı yapılara sahiptir. Coğrafyanın biçimlendirme etkisi belki de sahillerde iç bölgelere göre daha kolay belirlenebilmektedir. Deniz kıyısında bulunan kentlerin diğerlerine göre birbirlerine daha çok benzedikleri ve daha fazla ortaklıklara sahip oldukları ileri sürülebilir. Deniz ülkeler farklılaşsa da kentleri, insanları ve toplumları birbirlerine benzeterek yakınlaştırmaktadır. Belki de denizin veya denizle yaratılan ortaklıkların yoğunluğu nedeniyle sahil kentleri hoşgörü ve barış kentleri olarak öne çıkarılabilmektedir. Dostluk ve barışın dünyaya denizden veya deniz aracılığıyla yaratılan kültür sayesinde yayıldığı sıklıkla dile getirilmektedir. Sahil kentleri yaşam ve kültür gibi dostluk ve barışın da doğuş yerleri olarak kabul edilmektedir. Kentleri ve insanları birbirine bağlamayı hedefleyen kültürel ekolojik hareketlerin de genellikle su, deniz ve sahil merkezli olarak gelişmesi bu açıdan dikkat çekicidir. Özetle bugün doğa

dolayısıyla deniz, kültür ve kadının dünyada barış ve dostluğun gelişmesini sağlayan üçlü olarak belirginleştiği gözlenmektedir.

Sahiller ekolojik yapılarıyla da verimliliğin kaynaklarıdır. Nitekim zeytin, incir, sakız, muz, limon, portakal, mandalina gibi doğal ürünler mutfak başta olmak üzere özgün geleneklerin hatta kültürlerin yaratılmasına kaynaklık etmiştir. Bir bakıma Akdeniz medeniyeti benzer sebze, meyve ve yabani bitki gibi doğal kaynaklar temelinde oluşturulan farklı gelenek ve kültürlerin bir bütünüdür. Akdeniz diyeti bugün canlanmanın, yenilenmenin dahası sağlıklı uzun yaşamın kaynağı ve aracı olarak tüm dünyada yaygınlaşmış olması bölgenin yaratıcı ve uzlaştırıcı potansiyelini ve işlevini ortaya koymaktadır.

Denize kıyı olan kentlerin belleklerinin, kimliklerinin ve markalarının geliştirilerek doğal, tarihi ve kültürel açıdan da sürdürülebilirlikleri sağlanabilir. Özellikle kıyı kentlerinin kültürel bellek ve marka çalışmalarında karasal eğilimlerin baskın olduğu görülür. Oysa bu kentler öncelikle deniz ve sahil kültürü ve yaşamıyla ilgili belleğe sahiptirler ve markalaşma süreçleri de bu karateristikler temelinde gerçekleştirilmesi gereklidir. Deniz kültürü ve yaşamı sanki bu kentlerin tarihsel belleklerinde kalmış gibidir. Bu kentlerde deniz tarihsel ve kültürel derinliğini kaybedip turistik veya yazlıkçıların yüzeysel olarak deneyimledikleri doğal unsura dönüşmüş gibidir. Yazlıkçılık deniz kültürünün ve tarihinin belirsizleştirilmesinin temel nedenlerinden biri olarak değerlendirilebilir. Oysa kıyı kentleri deniz ve denizle ilgili tarih, kültür ve yaşamla derinlik ve anlam kazanarak etkili kent markalarına sahip olabilirler. Bu kentlerin diğerlerinden en belirgin farklılıkları sahilde bulunmalarıdır. Farklılıklar ve özgünlükler çağında deniz büyük bir değer, kültür ve kimlik kaynağıdır.

Türkiye'de özellikle Akdeniz ve Ege sahilleri tatil için gidilen turistik alanlar olarak değerlendirilmiştir. Yaklaşık 1980'li yıllardan itibaren ise yazlıkçılık sahileri etkilemeye başlamıştır. Büyük kentlerin varlıklı ve orta gelir grubundan insanlarının yaz aylarını sahilerdeki yazlıklarında geçirmesiyle kıyı kentlerinin nüfusu artmaya başlamıştır. Son çeyrek asırda tatil kaynaklı bu geçici turizm hareketi yaşanamaz hale gelen büyük kentlerden sahillere göçe dönüşmüştür. Buna karşılık denizi kültürel ve yaşamsal olarak deneyimlemek ve içselleştirmek yerine genellikle sınırlı olarak denizin havasından, suyundan ve ürünlerinden yararlanmak temelli yazlıkçılık yaygınlaşmıştır.

Diğer yandan dünyada olduğu gibi Türkiye'de de folklor araştırmaları genellikle kara veya toprak merkezli olarak ortaya çıkmış ve gelişmiştir. Birkaç önemli çalışma dışında (Beck, 1970; Baker, 1979; Spencer, 2001; Lee, 2014) uluslararası folklor araştırmaları geçmişte olduğu gibi bugün de kara merkezli olma niteliğini sürdürmektedir. Sahil kentlerini konu alan folklor

araştırmalarında dahi deniz folkloruna yeterince yer verilmediği belirlenmiştir. Folklorcular deniz merkezli olarak denize veya denizden karaya bakarak kültürü araştırmak bir yana kıyıda oturup denize değinmeyi dahi pek benimseyememişlerdir. Folklorcular ayaklarındaki tozun peşinde köylerde dolaşmayı yeğlemişler bir türlü denizlerin mavilikleriyle buluşamamışlardır. Deniz kültürü Cevat Şakir Kabaağaçlı ve Bedri Rahmi Eyüboğlu gibi birkaç şair ve yazar ile sanatçının eserlerinde yer bulabilmiştir. Folklorcular deniz ve kıyılar yerine iç kesimlerin bozkırlarına yönelmişlerdir. Dolayısıyla da birkaç çalışmanın dışında folklor araştırmalarında uzun süre kara merkezlilik baskın olmuştur. Türkiye'de deniz folkloru ve kültürü ile ilgili çalışmalar daha çok son dönemde ortaya çıkmıştır (Elçin, 1997; Saral, 2006; Açа, 2013; Düzgüneş, 2015; Derdiçok, 2015; Fedakar ve Derdiçok, 2016; Sağlam ve Çalık, 2016; Özdemir, 2021: 587-599). Bir ada ülkesi olan Türkiye'de deniz kültürü araştırmalarının müstakil çalışmalarla çok daha önceki dönemlerde zenginleşmiş olması beklenirdi. Folklor araştırmalarındaki verimlilik ve etkinlik sorunlarının ana nedenlerinden biri de deniz ve kıyı kültürü ile ilgili yeterli ve yetkin çalışmaların eksikliğidir. Bu nedenle deniz ve kıyı folkloru araştırmaları yerine alanın çok türlülüğü, kapsamı ve çeşitliliği de düşünülerek deniz ve kıyı kültürü araştırmaları kavram ve yaklaşımının benimsenmesi bir tercih değil gerekliliktir. Bu yayınla özellikle deniz kültürü araştırmalarının ulusal ve uluslararası alanda geliştirilmesinin hedeflendiği vurgulanmalıdır. Kültürel ekolojik hareketler kapsamında deniz ve kıyı kültürü araştırmalarının önemi ve işlevi bu çalışmanın diğer önemli hedeflerinden birini oluşturmaktadır. Diğer yandan bu bildiri ile kültürel ekolojik hareketlerle ilgili araştırmalara ve çalışmalara da farklı boyutlardan katkı sağlanması amaçlanmaktadır.

1. Çözümleme: Deniz-sahil kültürü ve kültürel ekolojik hareketler

1.1. Bağlantılar ve ilişkiler:

Bu çalışma kapsamında yavaş yemek, yavaş şehir ve yavaş turizm gibi kültürel ekolojik hareketler ile deniz ve sahil kültürü ve yaşamı arasında ilişkilerin farklı boyutları ele alınmaktadır. Nitekim yavaş yemek, yavaş şehir ve yavaş turizm hareketlerinin deniz kültürü ve yaşamı ile yakından bağlantılı olduğu görülür. Yavaş yemek kapsamında gelişen "Slow Fish" hareketi söz konusu bağlantının ilk akla gelen kanıtlarından biridir. Aynı şekilde yavaş hareketlerinin genellikle sahil yerleşimlerinde ortaya çıkıp geliştiği gözlenmektedir. Köken itibariyle bütün bu hareketlerin deniz, deniz ve kıyı kültürü, yaşamı ve insanı ile özel ve güçlü bir bağının bulunduğu söylenebilir.

Yavaş şehir gibi kültürel ekolojik hareketler denizle karanın buluştuğu kıyı bölgelerinde ve kentlerinde ortaya çıkmış ve yaygınlaşmıştır. Temmuz 2023 itibariyle yavaş şehir hareketinde veya ağında 33 ülkeden 291 kent bulunmaktadır. Dünyadaki yavaş kentler incelendiğinde büyük bir bölümünün

sahil veya kıyıya yakın yerlerde konumlandığı görülür. Nitekim Tayvan (5/5), Çin (10/12; 12 kentten 10'u), Güney Kore (13/17), Avustralya (3/3), Güney Afrika Cumhuriyeti (1/1), Kanarya Adaları (1/1), Brezilya (1/1), İzlanda (1/1), İspanya (8/9), Portekiz (4/4), Hırvatistan (2/2), İngiltere (3/3), İrlanda (1/1), Danimarka (2/2), Norveç (2/2), Finlandiya (1/1), Polonya (31/38) gibi ülkelerin yavaş şehirleriyle ilgili veriler bu durumu ortaya koymaktadır (URL-1). Aynı şekilde İtalya'da 30'a yakın, Türkiye'de ise 10 yavaş kent deniz kıyılarında veya sahile yakın coğrafyalarda yer almaktadır. İlk yavaş metropol olan İzmir dışında Seferihisar, Finike, Akyaka, Gökçeada, Foça, Gerze, Vize, İznik, Köyceğiz ve Perşembe Türkiye'nin deniz kültürlü yavaş şehirleridir. Japonya, Tayvan, İzlanda, İngiltere, Kıbrıs gibi adalar ile Türkiye, Güney Kore, İtalya gibi yarımadaların yavaş kentlerinin genellikle deniz kenarında olması doğal karşılanabilir. Nitekim Kuzey Kıbrıs Cumhuriyeti'ndeki beş yavaş kentin (Mehmetçik, Tatlısu, Yeniboğaziçi, Geçitkale ve Lefke) tamamı kıyılardadır. Buna karşılık Polonya gibi ülkelerin yavaş kentlerinin de sahilde veya sahile yakın yerlerde yer almış olması anlamlıdır. Yine dünyadaki yavaş kentlerin büyük bir bölümünü kıyılarında barındıran Akdeniz yavaş yemek, yavaş kent ve yavaş turizm hareketlerinin de merkezi olarak kabul edilebilir. Diğer yandan farklı ülkelerin iç kesimlerde yer alan yavaş kentlerin de daha çok nehir veya göl kenarlarında kurulmuş olması yavaş hareketlerinin su ve denizle kökensel bağlarının bulunduğunu ortaya koymaktadır. Sonuçta hızlanan yaşam, kent ve turizm "deniz ve su ile yavaşlatılmaya çalışılmaktadır". Bu gerçekliklere karşılık yavaş kent hareketi kapsamında "küçük adalarda sürdürülebilir turizm" gibi birkaç bilgi dışında ilgili çevrelerde deniz kültürü, toplumu ve yaşamı konusunda özel bir dikkat ve duyarlılığın geliştirilemediği görülmüştür.

Çevrecilik hareketi öncelikle denizde doğmuş karaya doğru yayılmıştır. Deniz, karanın ve toprak insanının ana su ve besin dolayısıyla yaşam kaynağıdır. Yaşam denizden karaya doğru yayılmıştır. Asıl olan denizdir. Bu nedenle de çevrecilik hareketleri öncelikle denizlerin korunmasını temel ilke olarak benimsemişlerdir. Greenpeace örgütünün 1971 yılında Kuzey Kutbu'na yakın nükleer denemelerin yapıldığı Amchitka Adası'nı korumak, "yaşam ve barış için yola çıkan" kurucuları ve Kanada'daki nükleer atıkların denizler atılmasının, fok katliamının, yavru fok kürklerinin ticaretinin, ticari balina avcılığının yasaklanması gibi ilk eylemleri dikkate alındığında denizlerin çevrecilik hareketleri açısından önemi kolaylıkla anlaşılmaktadır. İnsanlık için "güvenli, yeşil ve barış dolu bir dünyanın garanti altına alınmasını" savunan, "bağımsızlığı, şiddetsizliği, yaratıcılığı ve çevre suçlarına şahitlik etmeyi" temel değerler olarak kabul eden Greenpeace hareketi destek için insanları "güverteye" davet etmeye devam etmektedir(URL-2). Son dönemde iklim krizi, plastiksiz denizler hareketi, okyanusları koru gibi gündemleri ilgili hareketin denizle bağlantısının güçlü

bir şekilde sürdürüldüğünü ortaya koymaktadır. Buna karşılık Greenpeace'in doğa ve geleneksel ekolojik bilgi, kültür ve yaşamın birlikte değerlendirilmesi konusundaki duyarlılığının yeterince geliştirilemediği söylenebilir. Bu kapsamda UNESCO'nun 1972 ve 2003 doğal, tarihi ve kültürel mirasın korunması ile ilgili sözleşme, uygulama ve programlarıyla WIPO'nun geleneksel bilgi, kültürel ifadeler, genetik kaynaklar ve folklor temelli yaklaşımının bütüncül olarak değerlendirilmesinin yararlı olabileceği önerilebilir.

Deniz ve sahil insanları gelişmiş etkileşim ve uyum becerilerine karşılık doğal, tarihi ve kültürel miras konusunda sanılanın aksine iç kesimlere göre oldukça muhafazakardırlar. Sahil yerleşimlerinin asırlık yaşayan mimari, müzik, dans, kutlama, inanış vb. gelenekleri sözü edilen kültürel miras bilincinin ve farkındalığının temel göstergeleridir. Örneğin Akdeniz denizcilerinin ortak dili Lingua Franca yaklaşık altı asır gücünü korumuştur. Etkileşimin, değişim ve dönüşümün gücünün farkında olan deniz insanları ve toplumları kültürel ve toplumsal kimlik ve kültürlerinin de değerinin bilincindedirler. Etkileşemeyen, değişemeyen ve dönüşemeyenlerin kültürel kimlik ve miras konusunda da süreklilik, verimlilik ve farkındalık sorunları yaşadıkları görülür. Başka kültür ve toplumları tanıma ve onlarla etkileşme becerisi gelişen insanların ve toplumların kültür ve kimlikleri konusunda da yüksek bir bilince sahip oldukları görülür. Yine bu insanlar ve toplumlar çeşitlilikler arası etkileşimlerin, yaşamsal uyumun da kaynağı olduğunu bilirler. Deniz insanları ve toplumları gibi uyum yetenekleri gelişmiş kesimlerin diğerlerine göre daha yaratıcı, verimli ve mutlu oldukları gözlenmiştir. Bugün dünyanın refah seviyesi yüksek en yaşanılacak kentlerinin hemen hemen tamamına yakınını kıyı kentlerinin oluşturması rastlantı değildir. Bu nedenle de sahil ve deniz insanları kolaylıkla iletişim kurup etkileşirler. Bu durum yavaş, sakin, yeşil ve pozitif gibi kültürel ekolojik hareketlerin sahil yerleşimleri temelinde gelişmesini sağlamıştır.

Sanılanın aksine deniz insanları ve toplumları asırları aşan özgün folklorlarıyla da dikkat çekmektedirler. Hatta deniz ve sahil folkloru, farklı olguların etkilerine (sanayi ve teknoloji, kentleşme, göçler, küreselleşme, medya, kitle ve popüler kültür vb.) rağmen oldukça zengindir. Bu kapsamda genel folklor araştırmalarının dışında bırakılan donanmalar örnek gösterilebilir. Nitekim donanmalar, aşağıda görüleceği üzere oldukça özgün gelenek, görenek, inanış ve uygulamalara sahiptirler. Denizciliğin temel aracı gemilerle ilgili pek çok gelenek, görenek ve inanış bugün dahi yaşatılmaktadır.

"Kötü talihe ve nazara karşı uğurlu nesne veya dua taşıma ve vücuda dövme yaptırma, gemide çıplak ayakla dolaşma, deniz tanrısı Poseidon'a şarap sunma, deniz ruhlarını rahatsız edip dalgaları kabartacağı için denize taş atılmaması, şiddetli rüzgarları çağırdığından güvertede ıslık çalınmaması,

şans getireceği için direğin altına gümüş para saklanması, kökenini Tevrat ve İncil'den alan Perşembe ve Cuma günleri, yılı son günü, uğursuzluk getireceğinden Nisan ayının ilk ve Ağustos ayının ikinci Pazartesi günleri denize çıkılmaması, uğursuzluk nedeni olacağından gemi adının değiştirilmemesi veya resmi vaftiz töreni ile adının değiştirilmesi, ölümü hatırlattığından güvertede çiçek bulunmaması, kampananın kendiliğinden çalmasının ölüm işareti sayılması, ölmüş denizcilerin kıyafetlerinin giyilmemesi, ölüm rengi olduğundan siyah rengin (şans sembolü olan kara kedi hariç) gemide bulunmaması, kötülüğe işaret ettiğinden sefer öncesinde şans dileyenin burnunun yumruklanması, muzun ölüm (depodan yayılan metan gazı, zehirli örümcek, muz hasatı zamanında okyanusun fırtınalı oluşu aslı sebepti) getireceğine inanılması, şans sembolü ve fırtınalara karşı büyülü güçleri olduğuna inanılan kedinin denize düşmesi veya atılmasının fırtına habercisi olarak algılanması, şans dilemek için gemici eşlerinin evlerinde kara kedi beslemeleri, kara kediye zarar verenin 9 yıl lanetli kalacağının kabul edilmesi, geminin pruvasında yunus yüzmesinin şans olarak değerlendirilmesi, albatros öldürenin ruhunun lanetleneceğine inanılması, gemiden uçan şapkanın seyahatin uzun süreceğine yorulması, balık avı öncesinde şans ve bereket için gemiye kan sürülmesi (Türk balıkçıların kurban kesmesi) ve ağları sıralarken tek sayıların kullanılması, hava koşullarıyla oluşan Aziz Elma Ateşi (Azro-ı Bahriye; Gemici Nuru) adlı elektrik boşalmasının hayra veya uğursuzluğa yorulması, direğe at nalı asmanın, altın küpe takmanın, dövme yaptırmanın, çalıkuşu tüyü taşımanın ve sağ ayakla tekneye binmenin uğur getireceğine inanılması, seyir esnasında tırnak veya saç kesmenin, gemide düz taban veya kızıl saçlı birinin bulunmasının kötü şans olarak addedilmesi, 'boğulmak, Allaha ısmadık, iyi şanslar vb.' ifadelerin, rüzgara karşı ıslık çalmanın ve şarkı söylemenin uğursuz olarak yorumlanması, direğe bıçak saplaması" gibi pek çok inanış, adet ve uygulama denizcilik kültürünün çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Bu kültürel unsurların bir bölümü ortadan kalkmış olmakla birlikte bazıları (denize şarap dökmek, direğin altına para saklamak, şampanya kırmak vb.) yaşatılmaktadır.

"Gemi direğinin 'Haydar Haydar' denilerek okşanması, ayna kırılması uğursuzluk addedildiğinden gemide metal ayna kullanılması (Türk denizcilerinin), gemi direklerinin cundasında Kuran-ı Kerim bulundurulması, yeni hizmete giren veya uzun bir seyre çıkan gemide kurban kesilerek loçadan (zincirin aktığı oluk) kan akıtılması, nazar boncuğu bulundurulması, yeni yapılan gemi ve teknelerin direk ıskaçalarına (direk yuvası) para konulması, vardiya değişimlerinde ve seyre çıkan gemiye "Allah selamet versin" dileğinin tekrarlanması, halatları fora ederken veya demir fundo (demirleme komutu) veyahut vira ederken 'Bismillah' denilmesi vb." ise Türk denizcileri arasında yaygın olan adet, inanış ve uygulamalardan bazılarıdır (Gürdeniz, 2022: 118-124).

Yukarıda aktarılan gelenek, görenek ve inanışlar ile uygulamalar öncelikle yaşamın ve kültürün temel kaynağı olan doğayı dolayısıyla denizi korumaya yöneliktir. Bu nedenle kültürel ekolojik bilgi, kültür ve yaşam ile kültürel ekolojik hareketler arasında kökensel bir ortaklık vardır. Her iki yakadakiler de doğanın dolayısıyla denizin ve karanın sürdürülebilirliğini sağlamayı temel amaç olarak kabul etmişlerdir. Kültür köken itibariyle kaynağı olan doğanın korunması için yaratılmıştır. Bir başka deyişle kültür öncelikle doğanın korunması amacıyla yaratılmış ve yaşatılmış özgünlükler bütünü olarak tanımlanabilir. Doğayı korumayı hedefleyen ekolojik hareketler amaçlarına ilgili kültürün korunması ile ulaşabileceklerinin farkındadırlar. Bu nedenle ekolojik hareketler yerine "kültürel ekolojik hareketler" teriminin kullanılması bilimsel açıdan daha uygundur. Doğa, ancak kültür aracılığıyla ve kültürle birlikte korunabilir ve yaşatılabilir. Aynı şeklide kültür de içinde yaratıldığı ve geliştirildiği doğayla birlikte var olabilir. Doğa ve kültür arasındaki bu yaşamsal bağın zayıflaması her iki yakanın da zarar görmesine neden olmaktadır. Sonuç olarak doğa bu yayın örneğinde deniz ve kültür birlikte ve bütüncül yaklaşımlarla korunabilir, geliştirilebilir ve yaşatılabilir.

Denizin ve gemilerin (savaş gemileri hariç) kadınlara benzetilmesi tarihin ilk dönemlerinden beri yaygın bir yaklaşımdır. Deniz ve kadınla ilgili "donatılmaları ve idameleri pahalı, yönetilmeleri sürprizlere açık, ağır yüklere gelemezler, değerleri ve önemleri sonradan anlaşılır" şeklinde değerlendirmeler bugün de bazı bölgelerde yaşatılmaktadır. İngiltere'de gemilerin ilk seyri hala "maiden voyage" olarak adlandırılmaktadır. Kökenleri 11.asra uzanan bir törende ise Venedik Doçu sembolik olarak denizle evlendiği belirtilmiştir. İsa'nın göğe yükselişinin kutlandığı yortuda Doçun Bucentaour adlı gemisiyle Adriyatik Denizi'ne çıkarak denize evlilik yüzüğünü attığı aktarılmıştır. Bu düğün Venedik'in denizle bütünleşmesinin sembolü olarak kabul edilmiştir. Eski dönemlerden beri gemilerin dişi olduğuna, gemiye alınan kadını gemilerin kıskanıp gemileri öfkeyle batırabileceğine, buna karşılık pruvaya, cıvadra altına yerleştirilen çıplak kadın (gemi aslanı) heykelinin gemilerin kıskançlığını yatıştıracağına inanılmıştır (Gürdeniz, 2022: 121-122). Bütün bu verilere karşılık bugün kadınlar genel anlamda kültürel ekolojik hareketlerin öncüleri arasındadır. Bununla birlikte kadın balıkçılar gibi bazı olgular dışarıda tutulursa günümüzde de deniz ekosistemi ile ilgili çalışmalarda erkeklerin egemen olduğu gözlenmektedir. Diğer bir deyişle kadınlar kıyılarda erkekler de denizlerde hakimiyetlerini sürdürmektedirler. İş bölümüne dayalı bu iki güç sahil bölgelerinde bütünleşerek özgün ve zengin kültürel ekolojinin oluşmasını sağlamıştır.

Kültürel ekolojik hareketler ile UNESCO'nun ilgili sözleşme, program ve yaklaşımlarının (doğal ve tarihi/somut ile yaşayan/somut olmayan kültürel miras sözleşmeleri; insanlığın başyapıtları, yaratıcı kentler ağı, yaşayan insan

hazineleri vb.) ortaya çıkışı hemen hemen aynı dönemde gerçekleşmiştir. Dolayısıyla uluslararası kurumlar ve kamuoyu doğal, tarihi ve yaşayan kültürel mirasın korunması için çalışırken kültürel ekolojik hareketlerin de geliştirilmesine katkı sağlamışlardır. Diğer taraftan kültürel ekolojik hareketler de bu tür uluslararası sözleşme, ağ, program vb. enstrümanların geliştirilmesini ve yaygınlaştırılmasını desteklemişlerdir. Bu kapsamda deniz ve sahil kültürü hem kültürel ekolojik hareketlerin hem de uluslararası kurumların ve kamuoyunun özellikle ilgilendikleri alanlar olarak dikkat çekmektedir. Örneğin UNESCO'nun yaşayan kültürel miras sözleşmesi kapsamındaki en iyi uygulama listesinde genellikle deniz ve kıyı kültürünün öne çıktığı görülmektedir.

Envanter çalışmalarının sonucunda gerçekleştirilen ulusal ve uluslararası tesciller de deniz ve sahil kültürü ile araştırmalarını belinginleştirmiştir. Deniz ve kıyı kültürü kaynaklı tescillere pek çok ülkede duyarlılık ve öncelik gösterildiği gözlenmektedir. UNESCO sürdürülebilir kalkınma için okyanus bilimi (URL-3) sektörü altında okyanus ve denizlerle ilgili uluslararası çabalar desteklenmektedir. Aynı şekilde kültür sektörü ana başlığı altında ise iklim değişiklikleri ve sürdürülebilir kalkınma ile kültür ilişkileri ele alınmaktadır (URL-4). UNESCO'nun 2001 yılındaki su altı kültürel mirasın korunması sözleşmesi (URL-5) kapsamındaki çalışmalarla da özellikle denizlerdeki kültürel miras konusunda farkındalık oluşturulmaktadır. Yine WIPO kapsamında istendik düzeyde olmasa da deniz kültürü ile ilgili tescillerin (coğrafi işaret, geleneksel ürün, genetik kaynaklar vb.) sayısının arttığı görülmektedir.

WIPO gibi, kültürel ekolojik hareketler de doğal, organik veya temiz beslenmenin ancak doğal ekosistemin, yerel genetik kaynaklarla (hayvan ırkları ve bitki türleri vb.) geleneksel ekolojik bilgi ve gelenek temsilcilerinin korunması ve desteklenmesi ile mümkün olabileceğini savunmaktadırlar. Dolayısıyla deniz ve sahillerdeki ekosistemin, genetik kaynakların, folklorun ve geleneksel ekolojik bilgi ile temsilcilerinin korunması ve yaşatılması diğer uluslararası kurum ve aktörlerin yanında kültürel ekolojik hareketlerin de temel hedeflerindendir.

GETAT (geleneksel tamamlayıcı ve alternatif tıp) açısından deniz ve kıyılar oldukça verimli ve değerlidir. Bu nedenle deniz ve sahil merkezli GETAT araştırmaları kültürel ekolojik hareketleri ve sözleşmeleri desteklemektedir. Bu da ancak ilgili ürün ve uygulamaların tespiti ve sahipleri tarafından tescil ettirilmesiyle gerçekleşmektedir. Burada tüketim kültürü açısından önemli bir pazara dönüşen geleneksel tamamlayıcı ve alternatif tıp ile doğal bakım, organik beslenme ve yaşam alanlarındaki aşırı ticarileşmeye ve markalaşmaya da dikkat çekilmelidir. Deniz ve kıyı kültürel ekosisteminin sahiplerinin dışındaki aktörler bu tür ürünlerin markalara dönüştürerek

reklamların da etkisiyle aşırı tüketimine neden olmaya başlamışlardır. Bu durum doğal ve kültürel yaşamın sürdürülebilirliğine zarar vermektedir.

Kıyı şehirlerinin deniz kentleri olarak markalaşmasında sanatçıların, yazarların ve şairlerin etkisinden söz edilebilir. Türkiye'de Halikarnas Balıkçısı Cevat Şakir Kabaağaçlı ile başlatılan ve Bedri Rahmi Eyüboğlu, Sait Faik Abasıyanık, Ahmet Hamdi Tanpınar, Cemal Süreya, Turgut Uyar, Attila İlhan, İsmet Özel, Can Yücel ve Devrim Erbil ile devam ettirilen gelenek uyarınca pek çok yazar, şair, ressam, heykeltraş, müzisyen Akdeniz ve Ege Denizi ile kıyılarındaki doğayı, kültür ve yaşamı eserlerine yansıtmışlardır. Deniz romanları ve tabloları çok kere modern sanatın en önemli eserleri olarak kabul edilmiştir. Her sanat yapıtında deniz ve kıyı kültürü ve yaşamı yeniden yaratılmıştır. Özetle deniz sanatsal yaratıcılığın temel esin kaynaklarından biri olarak değerlendirilmiştir. Bu durum kültürel ekolojik hareketlerin gelişmesini ve yaygınlaşmasını kolaylaştırmıştır.

Deniz, kıyılarda özgün bir mimarinin de geliştirilmesine neden olmuştur. İnsanın denizle etkileşimi yerleşim tipini ve yapı mimarisini biçimlendirmiştir. Nitekim Akdeniz kıyıları dar sokakların ayırdığı, birbirini kucaklamış, pencere ve kapıları "Akdeniz" mavisi beyaz evlerin kümelendiği sahil yerleşimleriyle doludur. Bu kentlerin markalaşma süreçlerinde geleneksel mimarileri önemli avantajlar sağlamaktadır. Örneğin Bodrum ve Türkiye'nin yavaş şehirlerinden Akyaka gibi geleneksel mimariye sahip yerleşim yerlerinin kolaylıkla markalaştıkları gözlenmektedir. Deniz ve sahil merkezli halk sanatı/zanaatı, mimarisi ve el sanatları gibi maddi kültür ürün, uygulama ve mekanları da bu kapsamda değerlendirilmektedir. Kapı ve pencere kenarları mavi boyalı beyaz Bodrum evlerine Akdeniz'in diğer kıyılarında da rastlanması, sahil mimarisinin mutfak gelenekleri gibi bölgenin temel ortaklıklarının başında geldiğini göstermektedir. Akdeniz medeniyeti bir bakıma Bodrum tarzı evleriyle bütünleşmektedir. Özetle Akdeniz medeniyeti bu tür ortaklıkların temelinde gelişen özgün çeşitliliklerin bütünü olarak değerlendirilebilir.

Geleneksel deniz ve kıyı kültürü yazlıkçılık, deniz-kum-güneş turizmi, tatil yeri olguları kapsamında popüler kültürün temsilcileri tarafından hızla tüketilmekte ve belirsizleşmektedir. Aynı şekilde eko-turizm ve kültür turizmi türünden faaliyetlerin de deniz ve sahil kültürel ekolojisini olumsuz yönde etkilediği gözlenmektedir. Deniz ve sahil kültürünü dikkate alan politikalar, seçimler, stratejiler, projeler, marka faaliyetleri ile söz konusu sorunlara kalıcı ve etkili çözümler üretilebilir.

Kültürel ve yaratıcı endüstrilerle kültürel ekolojik hareketler ve gelenek kültürü ilişkileri üzerinde de durulmalıdır. Çok kere popüler ve tüketim kültürü kaynaklı deniz klişe ve kalıpları ilgililerce yöresel deniz kültürü ile ilintili olarak sunulmaktadır. Aslına uygun olmayan veya sahte içeriklerin eski

ve yeni medyalar üzerinden yaygınlaştırılması deniz ve kıyı kültürel ekosistemine ve yaşamına zarar verebileceği gibi kültürel ekolojik hareketlerin de gelişmesini ve yaygınlaşmasını engelleyebilmektedir. Diğer yandan kültürel ve yaratıcı endüstrilerden etkili şekilde yararlanılarak deniz kültürel ekosisteminin istendik bir şekilde korunması, geliştirilmesi ve sürdürülebilirliği sağlanabilir. Özellikle sosyal medya ve elektronik oyunlar üzerinden bu konudaki duyarlılık, bilinç ve farkındalık arttırılabilmektedir. Yine bugün yapay zeka ve akıllı kent gibi akıllı teknolojiler de deniz ve sahil kültürel ekosisteminin sürdürülebilirliğini kolaylaştırabilmektedir.

Yavaş yemek hareketi, su kaynağı olma ve iklim üzerindeki etkileri bir yana bırakılırsa denizle de yakından ilgili olduğu görülür. Nitekim son dönemde bilinçli veya etik tüketimle bağlantılı şekilde deniz ekosistemi ile çeşitliliğinin korunmasını ve geleneksel balıkçılığın yaşatılmasını amaçlayan, 9-12 Mayıs 2019 yılında Cenova'da genç tüketicilerin eğitilmesine yönelik bir toplantı ile başlatılan ve balıkçılar, bilim insanları, aşçılar ve ilgili organizasyonların katkılarıyla gelişen (URL-6) "slow fish" hareketi özellikle yavaş yemek ve sakin şehir hareketleri arasındaki iş birliğini ortaya koymaktadır (Seferihisar örneği için bkz. Özdemir, 2021). Bu nedenle slow fish hareketi yavaş yemek hareketinin kapsamı içinde de değerlendirilmektedir. Küçük ölçekli geleneksel balıkçılığın desteklenmesi doğal olarak denizle ilgili geleneksel ekolojik bilgi, kültür ve yaşamın da korunması ve yaşatılması anlamına gelmektedir. Nitekim balıkçılık mesleği yaşayan bilgi (intangible knowledge) ve somut çıktılar (tangible outcomes) temelinde ele alınmaktadır. Deniz ve balıkçılıkla ilgili geleneksel ekolojik bilgi avlanmanın doğal döngüye uygun olarak gerçekleştirilmesini savunmaktadır. Bu nedenle geleneksel balıkçılık slow fish hareketinin üretim alanını, slow food hareketi de tüketim alanını biçimlendirmektedir (URL-7). Slow food, sakin şehir, slow fish vb. düşünüldüğünde kültürel ekolojik hareketlerin yerel merkezli olarak geliştiği buna karşılık etkilerinin küresel nitelik taşıdığı söylenebilir. Slow fish hareketi mutfak geleneği ile yakından ilgilidir. Yöresel mutfak geleneği deniz ve sahil kültürünün en gelişmiş geleneklerinin başında yer almaktadır. Diğer yandan Akdeniz mutfak geleneği gibi bütüncül bir gelenekten de söz edilebilir. Deniz kaynaklı ortaklıklar farklı ülkelerde benzer mutfakların geliştirilmesini sağlamıştır. Ülkeler ve insanlar denizin mavi sofrasında ortaklıklarını paylaşarak ve çeşitliliklerini tadarak dostluklarını pekiştirmişlerdir. Özünde insanlığın ana mirası olan mavi gezegen karalardan çok denizlerden oluşmaktadır. Sonuçta kutuplar gibi ırmaklar, göller, denizler ve okyanuslar da insanlığın ortak doğal miraslarıdır.

Deniz kültürü kapsamında asırların ürünü uluslararası yazılı ve yazılı olmayan kurallar ve ilkeler bulunmaktadır. Denizcilikte protokol (öncelikler/resmi usuller düzeni/ bütünü) ve görgü/nezaket kuralları (selamlama, gemilerin hizmete girmesi ve hizmet dışı kalması, gemide bayrak,

limanda gemiye/tekneye giriş usulleri, denizde yardım ilkeleri ve uygulamaları, gemilerin/teknenin netesi/dış temizliği-bakımı, kaptana saygı, gemide yemek ve dinlenme salonlarında görgü, deniz çevresine özen ve saygı, balıkçılık örf ve adetleri, yatlar ve özel teknelerde/amatör denizcilikte denizcilik görgüsü vb.; Gürdeniz, 2022: 126-201) denizciliğin temelini oluşturur. İlişkiler bu kurallara göre gerçekleşir. Aslında tüm bu kurallar deniz yaşamının temel ilkeleridir. "Sezon açılışında teknede kurban kesmek, av esnasında ayakta durmak, ağ atmış bir tekneye yakın seyir yapmamak, milli ve kutsal bayramlarda kutlama düzenlemek, huzursuzluk çıkaran tayfayı ilk limanda bırakmak, gelirin %30-50'sini tekne payı olarak düşüp kalanını tayfalara bölüştürmek" (Gürdeniz, 2022:157-158) gibi balıkçılık örf ve adetleri bugün de yaşamaya devam etmektedir.

Donanma ile ilgili konularda yazılı kaynaklar mevcuttur. Amatör denizcilikle ilgili temel görgü ve nezaket kuralları dolayısıyla amatör denizcilik kültürü konusunda genellikle sınırlı kaynağın bulunduğu belirlenmiştir. Başkalarına saygı ve denizden adil yararlanma temelinde asırların bilgi ve deneyimlerinin ürünü bu görgü ve nezaket kuralları yazılı olmamakla birlikte herkesin uyması gereken denizde yaşam ilkeleri olarak kabul edilir. Kaptana saygı ve kaptanın statüsü, bayrak ve forslar, selamlama, teknelerin netesi ve usturmaça kültürü, tekne misafirlerinin can güvenliği, tekne temizliği, atıkları ve çevreye saygı, marinaya/limana giriş ve çıkış, başka tekne üzerine yanaşmak/avara etmek, marinada davranış, tekneye giriş ve çıkış, tekneye yatılı davette dikkat edilecek hususlar, gürültü kontrolü, teknede su tüketimi, teknede yüzme ve güneşlenme görgüsü, tekne servis botlarında görgü, tekne sahibinin mahremiyetine saygı ve davranış usulleri, teknede ışık/seyir-liman ve fener disiplini vd." (Gürdeniz, 2022:158-201) konularla ilgili kurallara amatör denizcilik kapsamında uyulması beklenmektedir. Bütün bu yazılı ve yazılı olmayan kurallar öncelikle denizlerin ve kıyıların kültürel ekolojisinin korunmasına ve sürdürülmesine yöneliktir.

Yukarıdaki veriler deniz ve sahil kültürü ile kültürel ekolojik hareketler arasında kapsam, işlev-amaç, yapı vb. konularda güçlü bağların ve ortaklıkların bulunduğunu ortaya koymaktadır. Buna karşılık kültürel ekolojik hareketler kapsamında deniz ve sahil kültüründen dolayısıyla ilgili araştırmalardan yeterince yararlanılamadığı belirlenmiştir. Söz konusu bağların güçlendirilmesi ve ilişkilerin geliştirilmesi paydaş olan iki tarafın da yararınadır. Nitekim kültür bilimi araştırmaları deniz ve sahil kültürü ve yaşamı çalışmalarıyla daha da gelişecektir. Diğer yandan kültürel ekolojik hareketler de bilimsel altyapı sorunlarını gidererek daha etkin ve yaygın hale gelebileceklerdir. Aşağıda taraflar arasındaki muhtemel ortaklık ve iş birliği alanlarından önemlileri açıklanacaktır. Böylelikle ortaklık ve iş birliği çalışmalarının etkinleşerek yaygınlaşması sağlanacaktır.

1.2. Ortaklık ve iş birliği alanları:

1.2.1. Deniz ve sahil kültürel ekosistemi

Denizler ve kıyılar insanlığın sadece doğal değil aynı zamanda kültürel miraslarıdır. Denizler de tıpkı karalar gibi kültürün temel bağlamını oluşturur. Hatta denizlerin karalarla buluştuğu sahiller özgün ve gelişmiş kültürlerin yaratıldığı coğrafyalar olarak dikkat çekerler. Bu nedenle deniz ve kıyıların kültürel ekolojilerinin korunması, geliştirilerek geleceğe aktarılması dünya adlı gezegenin sürdürülebilirliğinin özünü oluşturmaktadır.

Nitekim Birleşmiş Milletler'in sürdürülebilir kalkınma amaçlarından 14'cüsü "okyanusları, denizleri ve deniz kaynaklarını korumak ve sürdürülebilir kullanmak" şeklindedir. Bu madde kapsamında "deniz kirliliğinin önlenmesi; deniz ve kıyı ekosistemlerinin sürdürülebilir biçimde yönetilmesi ve korunması, sağlıklı ve üretken okyanuslara sahip olmak adına okyanusların eski haline döndürülmesi için harekete geçilmesi; her düzeyde geliştirilmiş bilimsel iş birliği aracılığıyla okyanus asitlenmesinin etkilerinin ele alınması ve en aza indirgenmesi; kıyı ve deniz alanlarının en az yüzde 10'unun ulusal ve uluslararası hukuka uygun biçimde ve mevcut en güncel bilimsel bilgilere dayanılarak korunması; Okyanus sağlığını geliştirmek ve deniz biyoçeşitliliğinin özellikle gelişmekte olan küçük ada devletleri ve az gelişmiş ülkeler olmak üzere gelişmekte olan ülkelerin kalkınmasına sağladığı katkıyı artırmak için Deniz Teknolojisi Transferine İlişkin Hükümetlerarası Oşinografi Komisyonu Kriterleri ve Rehberleri'ni göz önünde bulundurarak bilimsel bilginin arttırılması, araştırma kapasitesinin geliştirilmesi ve deniz teknolojisinin transfer edilmesi; uluslararası hukukun uygulanmasının sağlanmasıyla okyanusların ve kaynaklarının korunmasının ve sürdürülebilir kullanımının geliştirilmesi" amaçlanmaktadır (URL-11).

Kitle turizminin deniz, kum ve güneş temelli olarak yaygınlaşması nedeniyle yavaş turizm hareketi ortaya çıkmıştır. Kitle turizmi öncelikle deniz ve sahillerin ekosistemine ve kültürüne zarar vermiş ve vermeye de devam etmektedir. Aynı şekilde yazlıkçılık veya kıyıların yoğun göçler nedeniyle yapılaşmaya açılması da öncelikle deniz ve sahillerin doğal ve kültürel yaşamını etkilemektedir. Daha önce sadece deniz ve kıyılarla biçimlendirilen ve benzeştirilen kültür ve yaşam, küresel popüler ve kitle turizminin etkisiyle tek türleştirilmeye başlanmıştır. Bu nedenle deniz ve kıyı yerleşimlerinin kültürel ekolojik yaşam ve kültürlerinin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması yavaş turizm hareketinin önceliklerinden biri olmalıdır. Buna karşılık yavaş turizm hareketinin daha çok iç bölgelerdeki karasal kültürel ekolojik turizm olarak algılandığı ve köken çıkış coğrafyası olan deniz ve kıyılara yeterince önem verilmediği gözlenmektedir. Belki de deniz ve kıyıların kitle turizmi tarafından tüketildiği kabul edilmiş olduğu varsayılmaktadır. Gerçekte ise tüketildiği kabul edilen deniz ve kıyılar yavaş

turizm hareketinin acil koruma alanları olarak belirlenmelidir. Kitle turizminin verimsizliği ve diğer olumsuz etkileri deniz ve kıyı merkezli yavaş turizm hareketinin katkılarıyla giderilebilir. Yavaş yemek ve yavaş şehir ile yavaş turizm arasındaki iş birliği deniz ve kıyı merkezli yaklaşımların gerekliliğini ve önemini ortaya koymaktadır. Akdeniz'in bir yarımadası İtalya'da doğan yavaş yemek ve yavaş şehir hareketlerinin deniz ve kıyılarla veya deniz kültürel ekolojisi, kültürü ve yaşamıyla ilgilenmemesi kolay açıklanacak veya anlamdırılabilecek bir olgu değildir. Çevrecilik ve diğer kültürel ekolojik hareketler genellikle deniz ve kıyılarda ortaya çıkmasına ve gelişmesine karşılık adil olmayan bir şekilde denizlerden ve kıyılardan uzaklaşarak karasal bir nitelik kazanması pek de anlamlı ve normal bir gelişme değildir. Dolayısıyla bu tutarsızlığın giderilerek denizin uluslararası kültürel ekolojik hareketlerin ana gündemi haline getirilmesi gereklidir.

Kültürel ekolojik ürünlerin ulusal ve uluslararası tescillerinde diğer ülkelerde olduğu gibi Türkiye'de de deniz ve kıyılara yeterince önem verilmediği görülür. Aynı yaklaşım UNESCO'nun doğal, tarihi ve kültürel miras listelerinde de geçerlidir. Nitekim UNESCO Dünya Miras Listesi (İstanbul'un Tarihi Adaları, Xanthos-Letoon, Truva Arkeolojik Alanı, Efes gibi tarihi alanlar hariç) ile Yaşayan (Somut olmayan) Kültürel Miras Temsili Listesi'nde (Çay Kültürü hariç) Türkiye adına denizle doğrudan ilgili herhangi bir kayıt veya unsur yer almamaktadır. Buna karşılık Fethiye'den Antalya'ya kadar uzanan 535 kilometrelik Likya Yolu, Batı Torosların Akdeniz'le buluştuğu kıyılardaki doğal, tarihi ve kültürel mirasın deneyimlenmesini amaçlayan yavaş turizm güzegahı olarak sunulabilmektedir.

Genetik kaynaklar ve çeşitlilik bakımından denize kıyı bölgelerin ve ülkelerin daha zengin olduğu görülür. Nitekim Avrupa'daki toplam 13000 bitki türünden 9000'ini Türkiye'de yetişmektedir. Türkiye'deki bitki türlerinden 3000-3500'ü endemiktir. İsviçre sadece 1 endemik türe ev sahipliği yaparken Antalya'da 578, İçel'de de 366 endemik bitkinin bulunduğu tespit edilmiştir. Ayrıca Akdeniz kıyı kentlerinden Antalya Türkiye'nin en çok, İçel de Konya'dan sonra Türkiye'nin 3. en çok endemik bitkiyi barındıran illeri olarak dikkat çekmektedir. Bu durum deniz kültürel ekosisteminin zenginliğinin ve çeşitliliğinin temel göstergeleri olarak değerlendirilebilir (URL-12). İlgili taraflarla iş birliği yapılarak bu yapının korunması kültür bilimi araştırmalarının yanında özellikle kültürel ekolojik hareketlerin geliştirilmesine ve yaygınlaştırılmasına da katkı sağlayacaktır. Uluslararası enstürmanlar kapsamındaki bilgi ve deneyim paylaşımları deniz ve kıyılarla ilgili olarak yaratılan geleneksel ekolojik bilginin dolayısıyla kültür ve yaşamın da geliştirilerek yaşatılmasına ivme kazandıracaktır. Özetle bu tür iş birlikleri kültürel ekolojik mirasın envanterlenmesi ve tescillenmesi çalışmalarını hızlandıracak ve yaygınlaştıracaktır.

1.2.2. Deniz ve sahil kültürel ekosisteminin ürünleri

Kültürel ekolojik hareketler doğal, etik, temiz ve adil ürün ve üretime dayanmaktadır. Denizler ve kıyılar, kültürel ekolojik ürün çeşitliliğinin sağlanması için büyük bir öneme sahiptir. Denizler dolayısıyla su kaynakları olmadan dünyada ürün çeşitliliğinden söz edilemez. Özellikle endemik bitki türleri ve hayvan ırklarının önemli bir bölümü denizlerle buluştuğu bölgelerde bulunmaktadır. Diğer alanlarda olduğu gibi denizlerdeki ve kıyılardaki doğal çeşitliliğin korunması, ilgili bölgelerdeki kültürel çeşitliliğin yaşatılmasının da temel koşuludur.

Denizler tarihin ilk dönemlerinden beri insanlığın temel ürün dolayısıyla besin ve yaşam kaynakları olarak değerlendirilmiştir. Özellikle son yarım asırlık dönemde diğer doğal kaynaklar gibi denizler de hızla tüketilmeye başlanmıştır. Kirletilen ve hızla tüketilen denizler bugün acil korunması gereken ekosistemler olarak değerlendirilmektedir. Geleneksel balıkçılık yerine kitlesel avcılığa ve üretime imkan veren teknolojik balıkçılık, deniz kökenli besin kaynaklarının hızla yok edilmesine neden olmaktadır. Yavaş yemek, yavaş şehir ve yavaş turizm hareketleri de bu konuyla yakından ingilenmektedirler. Bu kapsamda ilgili taraflar geleneksel ekolojik bilgi ve deneyimlere dayalı geleneksel balıkçılık uygulamalarıyla söz konusu olumsuzlukların önüne geçmeyi amaçlamaktadırlar. Çünkü denizler adı geçen hareketlerin temel yaşam ekosistemleri olarak kabul edilmektedir. Nitekim BM sürdürülebilir kalkınma amaçları içindeki 14.maddede bu konunun "balık stoklarını mümkün olan en kısa zamanda eski durumuna getirmek ya da en azından biyolojik karakteristiklerine göre maksimum sürdürülebilir ürünü verecek seviyelere ulaştırmak için balık hasadının etkin bir biçimde düzenlenmesi, aşırı avlanma, yasa dışı, bildirilmeyen ve düzenlemesiz balıkçılığın ve doğaya zararlı balıkçılık uygulamalarının sona erdirilmesi ve bilime dayalı yönetim planlarının uygulanması; kapasite aşımı ve aşırı avlanmaya katkıda bulunan balıkçılık teşviklerinin bazı türlerinin yasaklanması, yasa dışı, bildirilmeyen ve düzenlemesiz balıkçılığa katkıda bulunan teşviklerin ortadan kaldırılması ve bu tür yeni teşviklerin uygulamaya konmasından kaçınılması; balıkçılık, su ürünleri yetiştiriciliği ve turizmin sürdürülebilir yönetimi yoluyla deniz kaynaklarının sürdürülebilir kullanımından elde edilerek gelişmekte olan küçük ada devletlerine ve en az gelişmiş ülkelere sunulan ekonomik yararların artırılması; küçük çaplı balıkçıların deniz kaynaklarına ve piyasalarına erişimlerinin sağlanması" şeklinde özellikle yavaş hareketleri destekleyici olarak vurgulanması oldukça önemlidir(URL-8). Kültürel ekolojik hareketlerin kendi aralarında olduğu gibi diğer uluslararası taraflarla (BM, UNESCO, WIPO vb.) ve enstrümanlarla da (BM-Sürdürülebilir Kalkınma Amaçları; UNESCO 1972 Somut ve 2003 Yaşayan Kültürel Miras Sözleşmeleri; WIPO- Geleneksel Bilgi, Kültürel

İfadeler, Folklor ve Genetik Kaynaklar ile Coğrafi İşaretler ve Geleneksel Ürün Adı tescilleri vb.) iş birliklerinin geliştirilmesi akılcı bir yaklaşımdır.

Üç tarafı denizlerle çevrili bir yarım ada ülkesi olan Türkiye'de coğrafi işaret ve geleneksel ürün adı altında sadece Sinop'un iki ürünü (Sinop Lakerdası, Sinop Kotrası) TPE tarafından tescil edilmiş olması ilginçtir. Deniz kıyısındaki 27 kentten 26'sı denizle ilgili herhangi bir ürün tescil ettirmemiş olması denizle ilgili farkındalık ve bilinç durumunu ile bakış açısını da göstermektedir. Limon, zeytin, zeytinyağı, muz, çay ve fındık gibi kıyılarla ilgili tesciller mevcuttur (URL-9).

UNESCO'nun yaşayan (somut olmayan) kültürel miras listelerinde geniş bir mavi vatana sahip (Yaycı, 2023) Türkiye adına kayıtlı deniz ve kıyılarla (Çay Kültürü dışında) ilgili herhangi bir unsurunun bulunmaması dikkat çekicidir. Buna karşılık adı geçen uluslararası listelerde ada ülkelerinin müzik, dans, festival, tiyatro ve el sanatı gibi unsurlarından başka sınırlı sayıda da olsa "kano, tekne ve yelken yapımcılığı (Mikronezya, Fransa, İran, İskandinav Ülkeleri vd.), balıkçılık (Tunus), karides balıkçılığı/avcılığı (Belçika), inci dalgıççılığı (Bahreyn), kadın dalgıçlar (Kore Cumhuriyeti), ejderha tekne festivali (Çin), deniz hasatı ritüeli (Kore Cumhuriyeti), balık yemeği (Senegal), denizci topluluğu (Boka Navy-Kotar-Karadağ), ada kültürel alanı (Kinhu Cultural Space- Estonya)" gibi denizle ilgili yaşayan kültür unsurlarının yer aldığı belirlenmiştir. Bu tür listeler deniz ve sahil kültürleri konusunda yerel, bölgesel ulusal ve uluslararası ölçekte görünürlük, farkındalık ve bilinç düzeyinin arttırılmasına katkı sağlamaktadır. Bu nedenle söz konusu listelere daha fazla deniz ve kıyı kültürü ve yaşamı ile ilgili unsurların kaydettirilmesi kültürel ekeolojik hareketlerin geliştirilmesi ve yaygınlaştırılması açısından da yararlı olacaktır.

Denizin kıyılarda özgün mutfak geleneklerinin geliştirilmesine kaynaklık ettiği görülür. Sahil yerleşimlerinin insanları kara ile denizin kaynaklarından yararlanarak sağlıklı, özgün ve lezzetli mutfak gelenekleriyle dikkat çekmektedirler. Örneğin sebze ve deniz ürünlerinin süslediği Akdeniz sofraları, dünyanın en gelişmiş mutfak geleneklerini yansıtmaktadır. Akdeniz diyeti olarak markalaşan ve dünyada sağlıklı ve uzun yaşamın anahtarı olarak kabul edilen beslenme tarzında zeytinyağı, limon, deniz ürünleri, yabani otlar ile çeşitli meyve ve sebzeler öne çıkmaktadır. Akdeniz, kıyılarındaki insanları ortak sofrasında buluşturmaya devam etmektedir. Dolayısıyla deniz mutfak, dil, giyim kuşam, gelenek görenek, yaşam tarzı gibi ortaklıkların temel kaynağıdır. Aynı denizin kıyılarını ve sofraları paylaşan insanlar arasında dostlukların da kalıcı olduğu gözlenmiştir.

Yukarıda değinildiği üzere denizlerin karalarla buluştuğu kıyılar genetik kaynaklar bakımından da oldukça zengin ve verimlidir. Bu coğrafyalar son dönemde öne çıkan geleneksel alternatif ve tamamlayıcı tıp

(GETAT/TAT) açısından önemli olan endemik ve doğal bitki kaynaklarına sahiptir. Nitekim Türkiye'deki yaklaşık 350'ye yakınının iç ve dış ticaretinin yapıldığı 1000 tıbbi bitki türünün önemli bir bölümü sahillerde ve sahillere yakın bölgelerde yetişmektedir. Akdeniz kıyısı boyunca uzanan Toroslar Türkiye'nin değerli tıbbi ve aromatik bitki türlerinin yetiştiği sıradağlardır (URL-10). Yukarıda vurgulandığı üzere söz konusu doğal ve kültürel mirasın farklı aktörler tarafından aşırı ticarileştirilmesinin ve markalaştırılmasının dolayısıyla tüketilmesinin önlenmesi sürdürülebilirlik açısından oldukça önemlidir. Kültür bilimi araştırmaları ve kültürel ekolojik hareketler kapsamında bu tür gelişmelerin de dikkatle izlenmesi gereklidir.

1.2.3. Deniz ve sahil kültürel ekosisteminin temsilcileri veya sahipleri

Mekanlar/coğrafyalar insanları, insanlar da mekanları yaratmakta ve yaşatmaktadır. Kültürle yaşam alanları anlamlı kültürel mekanlara, yaşanılan coğrafya da vatana dönüştürülmüştür. Deniz de insanlığın ilk vatanı ve kültürel mekanıdır. Her bağlam kendi insanını ve toplumunu yaratmış ve yaratmaya da devam etmektedir. Deniz ve sahillerde yaşayanlar, kültürel ekolojik bağlam olarak denizin insanları, sahipleri ve temsilcileridirler. Özellikle deniz insanları olarak tanımlanan balıkçılar bu kapsamda akla ilk gelenlerdir. Aynı şekilde kıyılarda yaşayanlar denizlerin asli temsilcileridir. Deniz ve kıyı insanlarının ve toplumlarının denizle etkileşimleri sonucunda yarattıkları ve yaşattıkları kültürel ekolojik bilgi ve deneyim belleği her türlü politika, program, proje ve yaklaşımın esasını oluşturmaktadır. Tıpkı diğer alanlar gibi modern denizcilik de denizle ilgili kültürel ekolojik bilgiye dayanmaktadır. Dolayısıyla kültürel ekolojik hareketler kapsamında denizle ilgili kültürel ekolojik bilgi ve deneyim belleği ile temsilcilerinin veya sahiplerinin korunması ve desteklenmesi gerekmektedir.

Sahillerdeki denizle ilgili sivil toplum kuruluşları da deniz ve sahil ekosisteminin sahipleri ve temsilcileri olarak kabul edilebilir. Nitekim son dönemde deniz ve sahillerle ilgili koruma ve geliştirme çalışmalarında bu tür sivil toplum kuruluşlarının yerel halkla birlikte iş birliği içinde deniz ve kıyı ekosisteminin korunmasına çalıştıkları gözlenmektedir. Ayrıca kültürel ekolojik hareketlerin de öncelikle birer sivil toplum hareketi olarak ortaya çıkıp geliştiklerine burada dikkat çekilmelidir. Postmodern yerellerin geleneğin temsilcilerini bilinçlendirerek deniz ekosisteminin korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması için önemli faaliyetler gerçekleştirdikleri görülmektedir. Aynı şekilde yereldeki deniz ve özellikle deniz ürünleri ve balıkçılık mesleği temelinde kurulmuş olan ve bazılarının tarihleri oldukça eskilere uzanan yerel dernek, vakıf ve birlik gibi sivil toplum kurumları da deniz kültürel ekosisteminin dolayısıyla ilgili kültürel belleğin sahipleridir ve bu aktörlerden mutlaka araştırmalarda yararlanılmalıdır. Nitekim Karadağ adına Boka Navy-Kotar adlı deniz organizasoyunu UNESCO'nun yaşayan

kültürel miras listesine kaydedilmiş olması bu açıdan anlamlıdır (URL-13). Yerel yönetimlerin yanında bu tür kuruluşlar, yerel geleneksel kültürel belleğin korunduğu ana merkezler olmaları nedeniyle deniz ve sahil kültürü araştırmacılarının da en önemli iş birliği ve veri kaynaklarındandır.

1.2.4. Deniz ve sahil kültürel ekolojik bilgi ve deneyim belleği

Tarihin ilk dönemlerinden beri insanlar denizlerle etkileşimleri sonucunda yarattıkları kültürel ekolojik bilgi ve deneyim belleği sayesinde yaşamlarını sürdürmüşler ve sürdürmeye de devam etmektedirler. Aslında deniz ve kıyı kültürü, insanların denizle etkileşimleri sonucunda yarattıkları ve yaşattıkları bilgi belleğini ifade etmektedir. Kültürün tamamını oluşturan gelenekler, söz konusu bilgi ve deneyim belleğinin farklı türden ifadeleri, gösterimleri, ürünleri ve taşıyıcılarıdır. Bununla birlikte özel olarak "deniz bilgisi, balık türleri, deniz ürünleri avcılık teknikleri, dalış yöntemleri, iklim gözlemleri, hava durumu tahminleri, yer ve yön tayini usulleri, gemi yapım teknikleri, iletişim ve seyir yöntemleri, halat yapım teknikleri ve bağlama yöntemleri vb." konular denizle ilgili geleneksel ekolojik bilgi belleğini oluşturmaktadır. Kültürel ekolojik hareketlerin öncelikle uzun yılların deneyimleri sonucunda elde edilen, deniz ve sahil insanları ve toplulukları tarafından yaşatılan söz konusu geleneksel bilgi belleğinin korunmasına ve yaşatılmasına yönelik faaliyetlere (derleme, veri tabanı oluşturma, yaşatma ve araştırma-geliştirmeye yönelik yaklaşım, yöntem, politika ve proje vb.) öncelik vermeleri gereklidir. Hızla yok olan geleneksel ekolojik bilgi belleğinin acil korunması ve yaşatılması gereken hazine olarak değerlendirilmesi akılcı olacaktır.

Sonuç:

Kültürel ekolojik hareketler ile deniz ve sahil kültürel ekolojisi ve yaşamı arasında güçlü bağların ve karmaşık ilişkilerin varlığına karşılık bu konunun folklor veya kültür bilimi araştırmaları kapsamında yeterince çözümlenmediğine ve kültürel ekolojik hareketler tarafından da pek önemsenmediğine bu yayında işaret edilmiştir. Bu yayınla deniz ve sahil kültürü araştırmalarının hem genel folklor veya kültür bilimi ve yönetimi alanlarına hem de kültürel ekolojik hareketlere çekicilik, zenginlik ve etkinlik kazandıracağı ortaya konulmaktadır. Bu çalışmada kültürel ekolojik hareketler kapsamında deniz ve sahil ekositemlerinin dolayısıyla deniz ve kıyı kültürü ve yaşamının karunmasına ve yaşatılmasına ilgili araştırmalardan da yararlanılarak öncelik verilmesi gerektiğine dikkat çekilmiştir. Bu koruma ve yaşatma faaliyetlerinde deniz ve kıyılarla ilgili olarak kültürel ekolojik ürün, kültürel ekoloji, kültürel ekolojik bilgi ve deneyim belleği ile bu belleğin temsilcilerini esas alan araştırma, bakış açısı, yöntem, yaklaşım, politika, program ve projelerin işlevselliği ve akılcılığı bu yayında vurgulanmıştır.

Sonuç olarak bu bildiride Yavaş Yemek, Yavaş Şehir ve Yavaş Turizm hareketlerinin deniz ve sahil ekosistemi, kültürü, yaşamı ve insanı ile sıkı bağlarının bulunduğu ve geliştirilmesinin ilgili taraflara fayda sağlayacağı örnek veri ve yorumlarla açıklanmıştır. Bu yayında deniz ve sahil kültürü ile kültürel ekolojik hareketler arasındaki paydaşlığın ve iş birliğinin geliştirilmesinin ve bu amaçla uluslararası bilgi ve deneyim paylaşımının önemine ve gerekliliğine de dikkat çekilmiştir. Uluslararası deniz ve kıyı kültürü araştırmaları veya araştırmacıları birliğinin kurulmasıyla kültürel ekolojik hareketlerin güçlendirilmesinin yanında doğal, tarihi ve kültürel mirasın korunması ve sürdürülebilirliği temelinde dünyada dostluk ve barışın yaygınlaştırılmasına ve pekiştirilmesine de katkı sağlanabilecektir. Özetle hızlanan yaşam öncelikle deniz ve sahil ekosistemiyle kültürünün ve yaşamının araştırılarak korunması ve geliştirilmesiyle yavaşlatılabilir. Sonuç olarak doğada dolayısıyla deniz ve sahillerde yaşam doğal, anlamlı, huzurlu ve de "yavaş" seyredebilir. Yavaşlayabilen insan ve toplumlar doğal, tarihi ve kültürel miraslarının dahası hazinelerinin değerini, anlamını ve özgünlüğünü fark edebilirler. Teknolojiyle hızlanan yaşam, doğa ve kültürle yavaşlatılarak dengelenebilir, verimli, mutlu, anlamlı, keyifli ve çekici hale getirilebilir.

KAYNAKÇA

Açа, M. (2013). Trabzon Balıkçılık Kültüründe Akçaabat'ın Yeri ve Akgün Ailesi. *Dünden Bugüne Akçaabat Sempozyumu Bildirisi (26- 28 Nisan 2013)*.

Baker, M. (1979). *Folklore of the Sea*. Published by David& Charles.

Beck, H. (1970). *Folklore and the Sea*. Published by Mystic Seaport Museum.

Beydiz, M. G. (2019). *Gemibaş Figürleri*. Ankara: Çizgi Kitabevi Yay.

Derdiçok, N. S. (2015). *Kadın Balıkçı Folkloru: İzmir ve Muğla Örneği*. İzmir: Ege Üniversitesi Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Düzgüneş, E. (2015). Karadeniz Balıkçılığı. *UKHAD*, 1 (1), Mart, 1- 11.

Elçin, Ş. (1997). Ayvalık Limanına Bağlı Deniz Araçlarının İsimleri. *Halk Edebiyatı Araştırmaları II*, Ankara: Akçağ Yayınları, 476-483.

Fedakar, P. ve N. S. Derdiçok (2016). Meslek Folkloru Bağlamında Kıyı Ege Kadın Balıkçılık Folkloru. *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, C. 19, S. 36, 95-106.

Güllüdağ, N. (2015). Balık Sözcüğü Üzerine. *Karadeniz Uluslararası Bilimsel Dergi*, S. 26, 54-62.

Gürdeniz, C. (2022). *Kültür ve Görgüsüyle Denizcilik*. İstanbul: Yapı Kredi Yay.

Lee, H. (2014). *Sea Fables Explained*. Published by Cosimo Classics.

Özdemir, N. (2021). *Kültür Bilimi Araştırmaları*. Ankara: Akademi Kültür Yayınları.

Özdemir, S. S. (2021). "Slow Fish" Kriterleri Çerçevesinde Deniz Ürünlerine Yönelik Sorumlu Tüketim Davranışlarının Değerlendirilmesi: Seferihisar Örneği. *Sürdürülebilir Yaşam. (Uluslararası Sürdürülebilir Yaşam Konferansı/Seçme Bildiriler)*, (ed. M. Şahin), 85-92, Çanakkale: Rating Academy Yayınları.

Sağlam, N. E. ve S. Çalık (2016). Giresun İli Balıkçılığına Genel Bir Bakış. *Ordu Üniversitesi, Teknik Bilimler Dergisi*, C. 6, S. 2, 28-37.

Saral, Y. M. (2006). Doğu Karadeniz Bölgesi Denizcilik Folkloru. İzmir: Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Türk Dünyası Araştırmaları Anabilim Dalı Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi.

Spencer, A. (2001). *Song of the Sea: Myths, Tales, and Folklore*. Published by Tundra Books.

URL-1: www.cittaslow.org

URL-2: https://www.greenpeace.org/turkey/hakkimizda/tarihce/

URL-3: https://www.unesco.org/en/ocean

URL-4: https://www.unesco.org/en/culture

URL-5: https://en.unesco.org/underwater-heritage/2001

URL-6: https://www.slowfood.com/what-we-do/themes/slow-fish/

URL-7: https://www.slowfood.com/what-we-do/themes/slow-fish/

URL-8: https://ci.turkpatent.gov.tr/

URL-9: https://ci.turkpatent.gov.tr/

URL-10: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/tk/en/wipo_iptk_ank_16/wipo_iptk_ank_16_presenta tion_ eralp.pd

URL-11: https://turkiye.un.org/tr/sdgs/14

URL-12: https://www.wipo.int/edocs/mdocs/tk/en/wipo_iptk_ank_16/wipo_iptk_ank_16_presenta tion_ eralp.pd

URL-13: https://ich.unesco.org/en/RL/cultural-heritage-of-boka-navy-kotor-a-festive-representation-of-a-memory-and-cultural-identity-01727

Yaycı, C. (2023). *Mavi Vatan. Bir Harita ve Bir Doktrin Kitabı.Türkiye'nin Denizlerdeki Misak-ı Milli'si*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.